

Tárca

**A salgótarjáni kőszénbányászat keletkezése
és eddigi fejlődésének rövid története.**

II. rész

Felolvastatott a nógrádmegyei tantestületnek 1880. szeptember 9-én és 10-én Salgótarjában tartott közgyűlésén az inaszói b.telepen.

(Vége).

De ismét új baj merült fel, nem akadt ugyanis egész Budapesten cég, mely az évi egy millió mázsára tervezett széntermelést akár biztos számlára, akár provízióra átvette volna, daczára annak, hogy ennyi évi szénfogyasztást a főváros maga nagyon könnyen elbírt. Jele ez annak a bizalmatlanságnak, melylyel az önhibáján kívül annyi és olyan katasztrófán átment tarjáni szénbánya vállalat iránt viseltettek.

Ekkor állott elő Benvenisti Samu bécsi üzér; ez a társulatra nézve kielégítő árban a már mondott mennyiségű széntet biztos számlára átvette. Benvenistit spekulációja dúsan jutalmazta: nagy nyereséget csinált üzletével. S midőn közhírré lett a diadal, midőn a bányászatot eltekintve, csupán a vasut már az első évben várakozáson túl oly nagyon nyereségesnek bizonyult; akkor közbejött némely „incisum“ indokul szolgált a kormánynak azon határozat hozatalra, miszerint a vaspálya 7 millió kétszáz ezer forint értékben az államnak átengedendő.

Ily módon a részvénytársulat kezén tisztán csak a bányák maradtak 24 ezer darab részvény terhével 2 millió négyszáz ezer forint értékben.

Ennyi a történelmi rész.

Most még néhány ecsetvonást a társulat és a bányászat köréből:

A társulatnak saját földbirtoka, mely a zagvyai és kővári birtokokból áll, 3000 magyar holdnál több.

A szénterület pedig, melyen aknázási joggal bír, 10 ezer hold, 600 millió mázsa szénttartalommal, melynek kiaknázására kell vagy egy század.

A vállalat egyre szilárdul. Megingás nélkül állta ki az országos időközi pénzválságokat, melyek nem egy új vállalatot porba döntöttek.

Jelenben 3 akna és 3 tárnában termelnek, u.n. Új akna, József akna, Zichy akna, Mária, felső és alsó László-tárna. Valamennyi bánya szárnyvasuttal van összekötve, továbbá el van látva víz- és szénemelő, valamint bányalégtisztító s egyéb szükséges gépekkel, szintugy egy a gépek javítására szükséges gépműhelylyel.

A széntet a termelési helyen apró szekerkékbe, vagy mint közönségesen nevezik „kutyák”-ba, vagy mint tudományos műnyelven nevezik „csillék”-be rakják.

Legsőbb munkaszak a bányászatnál az u. n. „kutyatolás”; ezt nagyobbára 13—17 éves suhancok végzik. Aztán jön a közbányász, négyen öten dolgoznak egy csoportban u. n. „numerákon”, a közös kereslet aztán szétesztatik köztük, mikor havonként egyszer, a hónap közepétáján bérüket kikapják.

A közbányásznál előbbrevaló a „Vorbäuer”: előbányász; fölötte a „Huttman”-nak hívott bányafelőr, ezek fölött intézkedik az akadémiai szakképzettséggel bíró szakmester (Schichtenmeister), ez után, illetőleg előtte következik a bányagondnok, végre a fő: a bányagazgató. Van ezen kívül több tisztje a társulatnak, kik között bányaszakhivatalnok meg a főmérnök (Markscheider).

Az igyekvő közbányász naponta 1 frt 50 krig, sőt ezen felül is keres. Ezelőtt, a mint ők nevezik és emlegetik, a jobb világban 3 frtot is keresett naponta.

A téli hónapok alatt közel 2500 munkás dolgozik s naponként 18-20 ezer mázsa szenet emel ki. A munka tart éjjel nappal, a bányászok minden 12 órában váltakoznak. A váltakozás esti és reggeli hat órakor történik. Már hat előtt megcsendül a bányatoroknál fölállított csengő vaslemez jelző, mely föld alá hívogat: a bányába, elevenek koporsójába. A gyűlteremben felolvassák neveiket, együtt vannak-e mindnyájan, azzal megimádkoznak s fekete, kormos munkásöltönyben egykedvűen czammognak lelógatott mécsikkel be a tárnába vagy le az aknakútba. Ott a bánya labirintus tornácaiban elválnak egymástól; megy mindenki kijelölt helyére. A néma földalatti világnak sötét, rejtélyes sikátorain, ha két ily troglodyt összetalálkozik, horkantva mondja: „Gülck auf!” a föld alatt még német a tarjáni világ.

A bányászok elszállásolására 15 nagy gyarmatiak (Colonia), mind meg annyi emberköpü, épült. Egynek egynek 150, 200 lakója is van. Minden családnak van külön szobája s két-két családnak egy-egy konyhája takaréktűzhelyel. Minden lakást évenként kétszer a társulat meszeltet, a szobabútorokat is, mint vaságyat, asztalt és padokat szintén a társulat adja, s azonkívül egy-egy darab konyha és gyümölcsös kertet kap minden család.

De lássuk a bányász kosztját. Ez bizony nem megvetendő. A bányász nem sajnálja magától, de nem is kíméli magát. Mától holnapig él és nem gondol a jövővel a társulat egyébiránt gondviselészerű a maga népe iránt; mert ha a bányász, vagy családjából valaki megbetegszik, ingyen megy a gyógyítás; ha munkaközben jár szerencsétlenül, ha munkaképtelenné válik; nyugdíjban részesül; ha elhal, fényesen eltakarítja s netán özvegyének és árváinak havi segélyt juttat.

Ezen kiadásokra nézve a „Társláda” intézménye áll fönn, melybe minden munkás némi havi perczentet fizet. Ez az intézmény 1866-ik évben 1300 frt tőkével bírt, most pedig már, daczára annak, hogy időközönként mindazon kiadásokat fedezte, melyekről fentebb szóltunk 90 ezer forinton is felül áll s ez által lehetővé tette egy időszzerű és a munkások erkölcsére is jótékonyan ható takarékpénztár létesítését Salgótarjában.

Az élelempénzt[?] a társulat kezeli. Ez nagy jótétemény a bányásznak, mert így a lelketlen kapzsiság markaitól biztosítva van. Mérsékelt, szabott áron hitelre kaphat zsirt, lisztet, kávé s egyéb élelmi és háztartási cikket: a nap minden órájában tápláló friss kenyeret és friss húst, mivel a társulat saját sütődével és mészárszékkal is bír.

Egyszer egy évben, a bányászok szentjének, Prokopiushoz napján; ingyen kap minden bányász húst, kenyeret és bort. E napon, mint más esedékes ünnepélyességeknél is, egyenruhájokat öltik fel s párosával a társulati jól iskolázott, jeles zenekar buzdító indulóinál isteni tiszteletre, azután kezdődik a multság.

S majdan itt ott ünnepnapokon este a tágas társulati táncsteremben „alla libero pede pulsanda tellus” [„... nunc pede libero pulsanda tellus” - jelentése: „... most kell a földet szabad lábbal verni (táncolni)” – javítás], kurjongatva járja a különféle fajta czifrábnál czifrább polkákat a neki gerjedt hevérés apraja-nagyja.

Ha pedig derűre beáll a borús a kurjongatásra a „jaj”, ha a testi constitúció, ez ... megromlott, akkor egy, szakférfiak által mintaszerűnek véleményezett, 7 teremből álló kórházba kerül, s gyógykezelés alá veszi egy a társulat- és a társulástól közösen fizetett orvos-sebész tudor.

Egészségi szempontból is nagy gond van fordítva a bányatelepeken a rendre és tisztaságra. A pöczék tisztántartása, a czélszerű vödör rendszer szerint eszközöltetik; ezek, továbbá a csatornák, utak, utcák és árkok tisztántartása egy évi négyezer forinttal díjazott gypmester kötelessége.

Milyen volt és milyen most Salgótarján, hát még Isten segítségével milyen lehet! Ezek a kopár hegyek itt körül hogy kezdenek szakálasodni. Maholnap erdővé nőnek a nagy költséggel, roppant területeket elfoglaló fenyő, cser, tölgy és akác-ültetvények. A mocsár helyén park, jegenyefasorok; a telep mellett vonuló azelőtt kopár hegyoldalon egész kis paradicsom. Van már Salgótarjánnak, ami sohasem volt: jó levegője is! Ezért az áldásért pedig sokat lehet köszönni egy férfinak, a kinek nevét megemlíteni tiltja a discretio.

Övé az érdem abban is, hogy a bányatársulatnak, szakférfiak által, fölszerelésében, szervezésében és vezetésében mintaiskolának nyilatkozott iskolája van. Egészen a tanügyi törvény szerint az iskola berendezve, öt tanteremben ugyanannyi tanítóval, kik egy igazgató t. vezetése alatt a muzsafiakat, a kik közül egy tanköteles sem hiányzik, ellenőrzött igyekezettel, nemes versenyzéssel vezérlik a magyar kastalia forráshoz.

Mert itt magyar a tannyelv 1872 óta, daczára, hogy a magyar származású gyermek nagyon kevés.

Ez az iskola a magyarosodás ügyének már alapítása óta, tehát oly korban, mikor még sem a kormánynak, sem egyes nagyoknak nem jutott eszébe, hogy hazánk édes nyelve érdekében is kellene valamit tenni, szolgálatában állt és máig is áll; s bár elég fáradsággal a tanítók részéről, de két-három év alatt a különféle: tót, cseh, steier, karinti, lengyel, morva, német stb. munkások gyermekei a legtisztább kiejtéssel s nyelvtani szabatsóssággal sajátítják el a magyar nyelvet.

A tanítók, mint a társulat hivatalnokai, a többi tiszt személyzettel egyenrangúak s a tiszt nyugdíjhoz mely ez idő szerint 45 ezer forint tőkével rendelkezik, igényjoggal bírnak.

A tantermek minden szükséges eszközökkel, tanszerekkel el vannak látva; az iskolai könyvtár, mely tanítói és ifjúsági könyvtárra oszlik, 200 kötetet számlál. Járatnak a következő lapok és folyóiratok: a tanítók részére „Néptanoda”, „Népkertész”, „Volksschule”; az ifjúság részére „Hasznos Mulattató” és „Lányok Lapja”.

Az iskolai takarékpénztár 1879-ben december 1-én lépett életbe s hét hónap alatt 530 frt 18 kr. lett betakarítva.

Az atyátlan árva gyermekek ingyen oktatásban részesülnek és ingyen tanszerekkel láttatnak el; a teljesen árvák pedig még ezen kívül ingyen ruházatot is kapnak évenként.

A társulat kegyeiből juttatott évenként 40 forint ösztöndíjból vásárolt könyvek s egyéb jutalmi tárgyak a szorgalmasabbak közt osztatnak ki.

Ime a szilánkok a salgótarjáni részvénytársulati bánya keletkezésének, sorsának, múltjának történetéből, szervezetéről, jelen állapotáról, némely intézményeiről és a bányász népvilágból.

Azt hiszem, hogy rövidebben, jellemzetesebben és csattanósabban már be nem végezhetném kissé elnyúlt értekezésemet, mint ezzel a jelszóval: „Szerencse fel!”

Salgótarján, 1880. szeptember 10 én.

Müller János